

NEVEN

VAN PETER MIDDENDORP VERSCHENEN

Noordeloos

Amateur

Eerst had ik een leuke vriendin

Lange Poten

De lachende derde

Vertrouwd voordelig

Ben je gelukkig?

Fij bent van mij

De dood en de gladiolen

Peter Middendorp

Neven

ROMAN

2022

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2022 Peter Middendorp
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Foto auteur Keke Keukelaar
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker
Druk- en bindwerk Wilco, Amersfoort
ISBN 978 94 031 5221 9
NUR 301

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

‘Wie een geweten heeft, die zal moeten lijden,
wanneer hij zijn fout inziet. Dat is dan zijn straf,
– behalve de gevangenis.’

Fjodor Dostojevski, *Misdaad en straf*

Over een paar uur ligt het wad bloot, het rottende, stinkende onland, dat niet voor niets voor het einde van de wereld wordt aangezien, waarin je geen stap kunt zetten zonder er tot je liezen in weg te zinken, en waarop bij eb vooral de lage soorten achterblijven, kwalen, slakken, kreeftjes en krabbetjes, schielijk schieten ze weg.

De brug wordt ingehaald, de motoren maken donkere geluiden, zwaar en methodisch, alsof ze zich voorbereiden op een lange, zware tocht, bij voorbaat vermoeid. De

boot haalt zijn kont uit de haven, draait een slag, waarna hij traag slingerend langs prikken en boeien in drie kwartier naar het eiland zal varen.

Vanaf de omgang kijk ik langs de reling naar beneden. Het water is donker als in het kanaal voor onze ouderlijke huizen. Vroeger zwommen we onder de boten door naar de overkant. Ik zou bang zijn geweest dat dit schip daar net te groot voor zou zijn, iets te diep zou liggen, Arie niet, die lag er al in als ik nog stond te twijfelen.

Terug op het restauratiedek zie ik een ouder echtpaar bij Arie staan. De man glimlacht zielloos, een hand aan een rolkoffer. De vrouw heeft zich voorovergebogen en kijkt Arie van dichtbij stralend aan, die slapjes in zijn rolstoel zit, het hoofd tussen de schouders, de armen werkeloos in zijn schoot, de ogen groot en onbewogen.

Vind je het leuk op de boot? De vrouw praat hard. Ja, vind je het leuk? Ga je lekker een eindje varen?

Ik haat het toontje dat tegen Arie aangeslagen wordt, alsof hij een idioot is, een debiel, al betrap ik mezelf er ook weleens op dat ik met een hoge stem tegen hem praat, in zinnen die geen vragen zijn maar toch met vraagtekens worden afgesloten, die keuzes veronderstellen die niet bestaan – zal ik je hier neerzetten, eten we zo een boterham?

We moeten oppassen. Niet iedereen krijgt een diagnose die de spijker op zijn kop slaat. De dokters zeggen dat hij niets meer meekrijgt, zoals ze dat ook over mijn vader zeiden toen ze hem in een kunstmatige coma hadden gebracht en aangesloten op een beademingsap-

paraat, en wat ik toen ook al niet volledig geloofde. Dat Arie niet kan communiceren met zijn ogen betekent niet automatisch dat hij het niet probeert. Wie weet zit er in de diepte van het gehandicapte vlees nog wel een mens verstopt, geestelijk min of meer intact, die de hele dag wanhopig onze aandacht probeert te trekken.

Ik moet kuchen, anders merken ze me niet op.

De vrouw schrikt, alsof ik haar ergens op betrap. Ach, u bent er, zegt ze, en ze gaat rechtop staan. U bent er ook.

Arie beweegt zijn hoofd van links naar rechts, langzaam heen en weer, bijna wiegend, en maakt tussendoor telkens een smakgeluidje.

Hij zat hier zo alleen, zegt ze. We zagen hem zo zitten en ik dacht: ik maak even een praatje, ik zeg toch iets tegen hem.

Ja, zeg ik. Ik zag het. Leuk.

Ja, leuk, zegt ze, of leuk... Je kunt natuurlijk aan elkaar voorbijgaan, maar ik weet het niet, zegt ze, opeens een beetje verward, lijkt het, zoals ze haar blik een paar keer snel tussen Arie en mij op en neer laat gaan. Weet u, ik dacht dat u een begeleider was, of hoe noem je zo iemand, een verzorger, maar nu ik u zo zie, denk ik ineens...

Dat we weleens familie zouden kunnen zijn?

Het gaat me eigenlijk helemaal niet aan, zegt ze, een hand op haar borst.

We zijn neven, zeg ik. Dubbele neven: onze vaders waren broers en onze moeders waren zussen. Zo zit dat. Genetisch zijn we dus bijna broers, zo goed als broers.

Soms, als ik over Arie en mij vertel, trekken mensen een gezicht alsof ik iets smerigs heb gezegd, alsof ik hun bijna terloops over inteelt of incest heb verteld, en duurt het een paar minuten voor het kwartje valt. Voor ons is het niet ongewoon, bij ons kwamen zulke constructies wel vaker voor. Het was een jong dorp van kanalengravers, even oud dus als het kanaal zelf, in onze kindertijd hooguit een eeuw, er woonden nog niet zoveel families en er was maar een deel van het juiste geloof.

De Oosterhofs woonden aan de ene kant van het kanaal, de Leegstra's aan de andere. Met de neuzen tegen de ramen gedrukt konden de jongens van Oosterhof zien wat er bij Leegstra werd gegeten en wie er aan de overkant aan tafel zat, vooral de meiden hadden hun belangstelling, twee dochters, de jongste lachte het mooist.

Jullie lijken wel een soort schelpen, zegt de man ineens, half lachend. Zoals die noordkromp daar, en hij wijst naar de wand achter Arie, waarop allemaal verschillende soorten schelpdieren zijn getekend. De kleppen lijken ook zo op elkaar.

Ik kijk, maar weet zo gauw de noordkromp niet van de alikruiken en vulken op de wand te onderscheiden.

Die witte daar, zegt de man. Of bijna wit. Wist je trouwens dat de rechterkleppen met de stroming worden meegevoerd en alleen de linkerkleppen aanspoelen op het strand? Heb je ze weleens gezocht? Verdomd dat je alleen linkerkleppen vindt.

De gelijkenissen tussen Arie en mij zijn inderdaad opvallend, al is hij veranderd sinds hij met zijn achterhoofd

op een stoeprand is gevallen. We hebben nog steeds dezelfde lange hoofden met hetzelfde dunne, blonde haar, het zijne kort gehouden voor het gemak van de verzorgers. We hebben nog steeds dezelfde donkere ogen, maar de zijne staan intussen wat lager in het gezicht, alles zakt in zijn gezicht.

Ik zag het ook aan Sandra. Toen ze Arie voor het eerst zag, lang geleden alweer, iedereen was nog heel, leek het alsof ze een schokje kreeg. Maar dat was niets, een kleinigheid, besloot ik. Misschien bestond het vooral in mijn fantasie, was het mijn angst of een projectie van het gevoel dat me be kroop, telkens als ik Arie zag.

Zolang we naast elkaar stonden, zag je de kleine verschillen, de oren, die bij mij wat verder van het hoofd afstaan, de tanden, bij mij net iets langer, met wat meer tandvlees als ik lach, en ik was altijd een paar kilo zwaarder, alsof ik net wat meer van de kanalengravers had geërfd, wier lichamen, door het zware werk en het een-tonige, armoedige dieet, uit elk voedingsstofje zoveel mogelijk energie moesten putten.

Je kijkt ervan op, zei ik tegen Sandra, maar vroeger was het nog erger, toen konden ze ons haast niet uit elkaar houden. We leken op elkaar als tweelingbroers, een-eiige tweelingbroers. Mijn vader zei altijd: als je Robert door de schutting gooit, kun je hem met Arie repareren. Er viel niets tegen in te brengen, al stak het me dat hij ons nooit omdraaide, altijd was ik degene die door de schutting moest.

Het kwam zelfs voor, zei ik, dat ik op straat liep en

er opeens iemand op me af kwam stormen om me een knal voor mijn kop te geven. Dan had Arie weer iets uitgehaald. Maar het was niet erg, andersom gebeurde het ook weleens.

Jezus, zei Sandra, was dat normaal bij jullie, dat slaan?

Nee, had ik kunnen zeggen. Nee, Sandra, natuurlijk niet, wat denk je zelf?

Ik had kunnen zeggen: mijn vader had een houthandel, lieve schat, die zak had altijd een eind hout bij de hand, hij zaagde ze verdomme op maat.

Het is nooit de pijn die iets met je doet, de pijn valt nogal mee. Misschien word je verdoofd door de verontwaardiging, het idee dat het gebeurt, dat het gaande is. Het was de woede van mijn vader waardoor ik me schaamde, zodat ik na afloop slungelig naar Arie liep, die vaak bij het kanaal bleef wachten als ik in de loods werd geroepen.

In onze tijd kwamen er veel schepen langs en als Arie me zag aankomen, trok hij zijn kleren uit, wachtte tot een schip onze hoogte had bereikt en dook het water in om zo dicht mogelijk langs de bodem van het kanaal onder de boot door naar de overkant te zwemmen, terwijl ik gespannen wachtte tot het schip voorbij was en ik aan de overkant eindelijk een blote jongen kon zien, ongeschonden, grijnzend.

Arie was de meest lichamelijke van ons twee, de meest gespierde – met shirt leken we meer op elkaar dan zonder. Ik had door kunnen gaan voor de intellectuelere variant, bleker, als ik ook echt de slimste was geweest.

Dat wilde ik Sandra vertellen, het verhaal van die da-

gen, we gooiden onze kleren uit, al was het nog lang geen zomer, en doken erin, dat was mijn jeugd, de rest telde niet.

We hadden een fysieke cultuur, zei ik, mijn vader was kort voor de kop, dat zal ik niet ontkennen. Maar de buurman was ook kort voor de kop, heel veel mensen waren kort voor de kop. We waren zelf ook zo. We sloegen er zelf ook op als het nodig was.

Maar je weet nu toch wel beter, zei Sandra. Je slaat mij toch niet, je slaat nu toch niemand meer?

Ja, zei ik, wat is normaal? Voor mij was het normaal om af en toe eens, wat zal het geweest zijn, één of twee keer per kwartaal, een klap te krijgen. Omdat Arie die ook kreeg. Niet van zijn vader, maar toch, hij liep er wel tegenaan. Mijn vader net zo goed. Weet je wat normaal is? Normaal is wat je om je heen ziet, dat is normaal. Als een ander een klap krijgt, wil je er zelf ook een. Zo werkt het gewoon, dat is menselijk.

Het is maar een schietendje naar Schiermonnikoog – tijdens de hele overtocht houd je land in zicht, de kust van Groningen, de eilanden, de zandbanken. Als het slecht weer is, mistig en bewolkt, en de Waddenzee onstuimig door een stormachtige wind, lijkt het alsof je met de veerboot het ruime sop op gaat, de open zee; als je verder niets ziet, alleen hoge golven waar de boeggolf in verdwijnt. Nu, bij helder weer en een zee die kalmpjes voortkabbelt omdat de wind later vandaag pas zal aantrekken tot minstens kracht vijf, merk je dat het geen serieuze zee is die we bevaren.

Alleen als je in westelijke richting aan Schiermonnikoog voorbij kijkt, kun je tussen het eiland en de zandplaten in de verte de weg naar open water zien. Ik wijs Arie het smalle zeegat waar bij eb de halve Waddenzee doorheen wordt getrokken. Als je daar zwemt of dobert als de ebstroom zijn mouwen opstroopt, spoel je mee de Noordzee op.

Arie smakt. Ik ken dat niet van hem, maar hij smakt. Hij is er een halfuur geleden mee begonnen, toen we uit de auto kwamen en naar de boot gingen, en hij doet het nog steeds.

Ik weet niet wat het is, waardoor het wordt veroorzaakt, wat het betekent, het is niet gezegd dat er iets mee wordt uitgedrukt, honger, dorst, onrust. Mogelijk is er geen verband tussen zijn gevoel en zijn gedrag. Te gemakkelijk wordt er doorgaans van uitgegaan dat er overal een oorzaak voor is, terwijl oorzaken buiten de menselijke ervaring misschien helemaal niet bestaan. Of het moet zijn dat hij smakt door de wietolie die ik in zijn mond heb gedruppeld.

We zaten in de parkeergarage bij de haven, hij in zijn stoel, ik op een paaltje ernaast; ik rookte een shagje met wat wiet erin, meer voor het sentiment dan het effect, voor hem had ik wat olie meegenomen. Niet dat ik denk dat ze ons meteen gaan zoeken, maar voor de zekerheid had ik de bus achterin gezet, in een donkere hoek. Wanneer wordt een bewoner van een instelling opgegeven als vermist? Bij gewone volwassenen duurt het volgens mij een etmaal voordat er van vermissing wordt gesproken,

bij Arie zal het sneller gaan – hoe minder er te redden valt, hoe sneller komt de hulp.

Hij zit in zijn stoel en smakt, maar er gebeurt niets in zijn gezicht. Zijn ogen staan wijd open en alle licht, de hele wereld, kan ongehinderd naar binnen stromen, zonder dat hij zich kan verweren. Er wordt niet doorheen gekeken, er is geen wisselwerking tussen Arie en dat wat hij ziet, hooguit een correlatie, maar met wat, of wie? Vanochtend stootte hij onverwacht een hoog keelgeluid uit, waarna hij zich op zijn onderarmen op de leuning uit de stoel omhoogduwde, alsof hij iets had gezien wat hem schrik aanjoeg of het in zijn broek had gedaan en niet in zijn ongerief wilde zitten.

Bij alles wat er aan Arie kapot is, doet ook zijn thermostaat het niet meer – ik diep een richtthermometer op uit mijn zak, richt het ding eerst op mezelf, stop het in mijn mond, de punt naar boven gericht, want je moet naar boven schieten als je zeker wilt zijn van je zaak, door de hersenen heen, wee de arme stumpers die zich argeeloos een gat in hun nek schieten en vervolgens gorgelend verdrinken in hun bloed, voordat ik ermee naar Arie wijs, die roder is dan anders. Of rood. Roodachtig. Rozerood, met lichte verhoging.

Hé, joh, zeg ik, houd eens op met dat gesmak de hele tijd.

In de auto ademde hij kalm en vertoonde hij geen tekenen van ongemak, onrust of pijn, hij zat in zijn stoel, stevig in de gordels, zonder zich noemenswaardig te bewegen, en hij bleef schuin omhoog naar buiten kijken,

naar het raam of het licht of de kleuren die voor het raam langs schoten, ietwat verbaasd, leek het, voor eeuwig gevangen in het voorstadium van het opmerken.

De lucht klaarde op, de lichte bewolking dreef uiteen, er was nauwelijks verkeer op de weg, maar het was wenen aan de nieuwe passagier en ik reed alsof ik kostbaar glas vervoerde. Ik verwachtte niet dat de rolstoel los zou schieten, uit de remmen, in de rails naar achteren, of dat de gordels het niet zouden houden als hij in de bochten zo ver naar opzij leunde dat ik me bijna niet meer kon voorstellen dat hij weer in verticale houding in zijn stoel terug zou veren, maar zijn hoofd maakte me onzeker, dat verhoudingsgewijs grote en zware hoofd, dat op zijn dunne, verslapte nekje danste alsof het een zelfstandig leven leidde en zo uit het zijraam naar buiten kon wandelen.

De stad hadden we achter ons gelaten, het werd kaler om ons heen – naarmate je dieper de provincie in rijdt, wordt het land doelmatiger gebruikt, opgeofferd aan het nut. Geen zacht landschap meer, zoals vroeger, vol vogels en insecten, weelderig in de zomer, alsof het land een vrijheidsdrift bezat, die moest worden beteugeld omdat hij zich anders onder zijn eigen groeizaamheid zou verstikken.

We reden schuin onder het dorp door, door de lege ruimte waarin we volwassen zijn geworden. Klei. Gras, raaigras, intussen een agrarische woestijn. De winter is voorbij, de kleur is teruggekeerd, alsof die ergens anders heeft overwinterd, we zagen het ontkiemende gras, de knoppen in de bomen.

Ik mis je, zei ik. Dat je er was. Dat ik altijd iemand kon bellen, hoe laat het ook was, en nooit hoefde uit te leggen wat er was. Dat weet je toch, zei ik met een blik in de achteruitkijkspiegel. Ja, dat weet je. Dat heb je geweten. Overall hebben we over gepraat, behalve over mijn vader, dat onderwerp lieten we rusten, je wist waarschijnlijk hoe gevoelig het lag, je begreep denk ik dat mijn vader soms de reden was dat ik je belde.

Niet dat ik vaak belde, zei ik, de ogen weer op de weg. Maar het feit dat het kon was genoeg. Dat het een mogelijkheid was. De mogelijkheid is alles. Dat ik kon denken: nog even en ik bel hem gewoon. Dan komt hij langs of gaan we ergens over lullen en dan ziet de wereld er weer anders uit.

Dat mis ik. Iemand om mee te praten, iemand die alles van je weet omdat je bijna alles samen hebt gedaan. Opgroeien. Naar school gaan. Studeren. De wiethandel. Alles, tot het moment dat hij zijn leven ging veranderen. Toen hij een vriendin kreeg, Nadia, serieuze verkering en alles wat erbij hoort – een huis, een kind, een deeltijdstudie waarbij je al meteen een paar dagen per week als leerkracht voor de klas mocht staan – en hij zijn hele handel, de hokken, de plantages, de voorraad, de contacten en het gebruik van de opslagplaatsen, zoals mijn werkkamer, in één keer aan Eddie Meta verkocht, zonder eerst met mij te overleggen, en ik alleen in ons leven achterbleef.

De klei werd dikker, lag te glanzen in het licht, je kon de zee al bijna ruiken. Meer berken hier, de eerste naaldbo-

men. Dit was de kuststrook, die eigenlijk onder water had moeten liggen, en die binnenkort ook wel weer zal onderstromen, zo ver is de bodem ingeklonken door het agrarische misbruik en het afvoeren van water in de winter. Een nieuwe Allerheiligenvloed zal er komen, die door de zeespiegelstijging nog heftiger zal uitpakken dan de oorspronkelijke, maar dezelfde hoogmoed zal overspoelen.

Ik vond studeren onverwacht leuk, overzichtelijk, bevredigend, op een bepaalde manier, en minder moeilijk dan ik had verwacht. Ze gaven je een boek en vertelden je tijdens college hoe het een en ander in elkaar stak. Vervolgens vroegen ze op het tentamen: wat stond er in het boek? Hoe steekt het een en ander in elkaar?

Arie hoefde maar langs een collegezaal te lopen om kennis op te doen. Maar als de tentamenvragen werden uitgedeeld, zat hij meestal in de stad koffie te drinken, omringd door mensen die hij ergens van kende, en hoewel hij zich bewust was van de gevolgen van sjezen, vertikte hij het om naar de tentamenzaal te lopen om eventjes de antwoorden uit zijn mouw te schudden, en hij lachte er ook nog om.

Hij hield niet van studeren, waarschijnlijk was hij er het type niet voor, kon hij er nog niet lang genoeg voor stilzitten. Hij was altijd al de drukste van ons twee, lichamelijk tenminste; bij mij zat de drukte meer vanbinnen. Van de middagen bij ons thuis herinner ik me niet anders dan dat ik met een warm hoofd op de vloerbedekking bleef zitten, druk in gedachten, terwijl hij als een wilde door het huis raasde.

Mijn vader zei altijd: als de muren zijn omgevallen en het dak is eraf gewaaid, zit Robert nog steeds in zijn eentje op de vloerbedekking.

Te imploderen, zei mijn moeder dan. Heel langzaam zit hij daar in zijn eentje te imploderen.

Als kind heb ik daar altijd een verlangen in gehoord.

Arie was niet de enige die zijn studie kalm en bijna liefdevol verknalde, met lof, zoals hij zei. Er waren er meer. Toen de studiebeurzen waren ingetrokken en de meeste ouders de handen van ze hadden afgetrokken, vonden ze elkaar in de verduisterde souterrains aan de gracht, waar aan lange tafels onder laaghangend tl-licht de toppen uit de planten werden geknipt; schaduwwerk, goedbetaald, even doorknippen en je kon er een leven op laten draaien, een verslaving, als je wilde.

De rest ging bijna vanzelf. Arie had talent voor de handel, de contacten, het regelen, de verkoop, het investeren in nieuwe hokken en planten. Anderen begonnen hokken te timmeren, hadden verstand van elektra, wisten een zolder die kon worden volgebouwd, ontdekten van de weeromstuit dat ze groene vingers hadden of kenden iemand die een kamer had, zoals ik, die als opslagplaats kon worden gebruikt, een stash, zoals het in de dagen van de mannen van Eddie Meta zou gaan heten.

Terwijl Arie langzaam een steeds grotere wietboer werd, rondde ik netjes mijn studie af, haalde zonder plichtplegingen mijn diploma op – naar tevredenheid, stond erop geschreven, net voldoende, alle cijfers op maaiveldhoogte.

Achteraf is het een gek idee: de onschuldige, naïeve, argeloze manier waarop ik na de studie aan het volwassen leven begon. Nog voordat ik had nagedacht over wat ik zou gaan doen, kreeg ik een klusje toegespeeld van een oud-studiegenoot – een korte tekst schrijven voor het jaarverslag van een bedrijf. Het was makkelijk werk: ze stuurden je alle informatie die je nodig had, vertelden je precies wat je moest opschrijven. Mijn enige taak was om het helder te doen, begrijpelijk, zonder fouten.

Sinds de dag dat Arie op de stoeprand viel, heb ik veel naar het eerste begin teruggekeken, en zag ik iedere keer opnieuw dat ik in de wiet verzeild ben geraakt zoals ik via de jaarverslagen mijn eigen, nauwelijks rendabele tekstbureautje in ben gerold. Ze vragen je eens wat, je krijgt er geld voor en doet het daarom nog eens, en voor je het weet is het een gewoonte geworden, iets wat bij je hoort.

Arie liet eens een tasje wiet bij me staan, in de gang, onder de jassen – ik bewoonde een kamer in de stad met een gang, een rommelhok, een douche en keukentje, die later, toen ik met Sandra ging samenwonen, m'n werkkamer zou worden. Aanvankelijk was dat tasje me niet eens opgevallen. Ik kwam er pas achter dat het er stond toen hij het een paar dagen later kwam ophalen, er meteen twee nieuwe voor in de plaats zette, en mij als beloning een aardig bedrag in handen drukte.

O, nou, zei ik, dom glunderend. Zo wil ik wel vaker op je spullen passen.

Het begon klein, het begint altijd klein. Niemand zag wiet in die tijd als iets gevaarlijks, waar zaken mee werden gedaan door mensen bij wie je uit de buurt moest blijven. Dat zou later pas gebeuren, toen de wiet intussen ook criminele waar geworden was.

De gasten van toen waren mensen die je ook op andere plekken kon tegenkomen, sport, café, studie of werk. Studenten, chauffeurs, postbodes, uitkeringsgerechtigden, hippies en soms een kunstenaar of een advocaat. Maar bekend met het normale, ooit met het normale in contact geweest, desnoods als kind of toeschouwer.

Als ze wat kwamen halen of brengen, keken ze altijd even of alles een beetje liep in je leven, netjes was, overzichtelijk. Dat er geen ongeopende post rondslingerde, een voorbode van onheil, het eerste teken van desintegratie. Ze hadden er baat bij dat je gezond bleef, zowel fysiek als geestelijk; gezonde mensen komen niet in contact met instanties en houden wat ze weten vaker voor zichzelf. Iedereen erkende dat er gedeelde belangen waren en handelde daarnaar. Mooi was dat, je hoorde ergens bij.

Bijna iedere werkdag, als ik aan het werk wilde gaan, zag ik Arie tegen tieners langs mijn raam naar de voordeur lopen. Hij kwam binnen, zette een paar dozen of tasje in de gang, of zette er alvast een paar apart die verkocht werden die dag, weggingen, zoals het heet, kwam de kamer in, stak een sigaret op, drukte die na twee, drie trekjes uit en vroeg, terwijl hij opnieuw naar zijn sigaretten begon te zoeken: wat gaan we doen? Hoe laat is het?

Zullen we dinges bellen, hoe heet ie, ga je mee? Zullen we straks ergens gaan lunchen?

Er was altijd wat voordat er kon worden geluncht en ingenomen. En als er wat was, moest Arie ernaartoe – het waren zijn hokken, zijn plantages, het was zijn geld. Kortsluiting. Lekkages. Verzakkingen. Apparaten die het niet meer deden, lampen kapot, altijd waren er wel ergens de lampen kapot, het scherm ingezakt, de watertoevoer ontregeld of de bedrading met ondraaglijke domheid verlegd. Schimmels, bacteriën, ziekte, misoogst, klachten van de burens. Gasten die hun planten niet wilden verzorgen, die uit bed moesten worden gebonjourd omdat drie wekkers ze nog niet wakker kregen, en van de bank moesten worden getrokken, soms letterlijk, Arie en ik elk aan een arm, en voorzichtig naar het werk moesten worden geleid.

Ik genoot van de heerlijke wereld vanaf de passagiersstoel, de werkelijkheid die werd gefilterd door de snelheid waarmee we die doorkruisten, met minstens honderd-twintig over de Ring en vrijwel altijd een wapperende parkeerboete onder de ruitenwissers, de wind die door de open ramen door je haren waaide, de snelheid en het gevaar voor jou en de andere weggebruikers dat in mijn borst veranderde in vrijheid.